

ROOMALAISTEN JOUKKOJEN KATASTROFI GERMANIASSA – KÄYTIINKÖ RATKAISEVA TAISTELU TEUTOBURGIN METSÄSSÄ?



Vuoden 9 jKr. taistelussa germaanit kukistivat roomalaiset, jotka havittelivat Germanian liittämistä Rooman valtakuntaan. Pitkään uskottiin, että taistelu käytiin Teutoburgin metsässä nykyisessä Saksassa, mutta nykytiedon mukaan näyttää todennäköiseltä, että taistelupaikka sijaitsikin toisaalla.

Rooman armeija koki yhden historiansa tuhoisimmista tappioista vuonna 9 jKr. Kapinaan nousseet germaanit onnistuivat tuolloin tuhoamaan kolme **Publius Quinctilius Varuksen** legioonaa kuuluisassa taistelussa, jonka on uskottu tapahtuneen Teutoburgin metsässä.

Tappion seurauksena roomalaisten haaveet siitä, että Reinin ja Elben välisestä Germaniasta voitaisiin muodostaa roomalainen provinssi, kariutuivat. Roomalaiset vetäytyivät takaisin Reinille, jonne he rakensivat linnoitusketjun suojaksi germaaneja vastaan.

Historioitsijoita on askarruttanut jo vuosisatoja se, missä roomalaisten joukkojen tuhoon johtanut taistelu käytiin. Taistelupaikan tarkka sijainti ei käy selville antiikin

ajan kirjallisista lähteistä. Teorioita taistelupaikan sijainnista on kertynyt jo yli 700, mutta nykytutkimus näyttää löytäneen vastauksen kysymykseen.

VARUKSEN ARMOTON HALLINTOTAPA

Keisari **Augustuksen** hallintoaikaa (30/27 eKr.–14 jKr.) luonnehti Rooman alueiden voimakas laajentaminen pohjoisen suunnalla. Augustus näyttää suunnitelleen Rooman rajan siirtämistä pysyvästi Elbe–Vltava–Tonava-jokien linjalle (Cunliffe 2001, 429).

Rooman armeija valtasi Alppien alueen Tonavalle saakka vuosina 15–12 eKr. Reinin itäpuolisen Germanian valtausoperaatiot alkoivat vuonna 13/12 eKr. Niitä johti aluksi

Germanien joukot kukistivat roomalaiset petollisen Arminiuksen johdolla.

Apujoukot mukaan luettuna Varuksella oli komennossaan kaikkiaan ehkä 60 000 miestä.

menestyksellisesti **Drusus** (38–9 eKr.), joka oli Augustuksen toisen puolison **Livian** (58 eKr.–29 jKr.) nuorempi poika. Druksen yllättävän kuoleman jälkeen johdossa oli myös vanhempi poika **Tiberius** (42 eKr.–37 jKr.).

Vuoden 7 jKr. tienoilla Augustus näyttää vakuuttuneen, että aika oli kypsä muuttaa Reinin ja Elben välinen alue, *Germania magna*, roomalaisiksi provinseiksi. Niiden tulisi maksaa veroja, ja niissä pitäisi soveltaa roomalaista oikeutta. Alueelle suunniteltiin ainakin kahta provinssia.

Augustus nimitti suunnitelmansa toteuttamista varten legaanin: kokeneen ja keisarin perheeseen läheisesti sidoksissa olleen Publius Quinctilius Varuksen. Varus oli syntynyt vuonna 47 tai 46 eKr., joten hän oli reilusti yli 50-vuotias, kun hän alkoi hoitaa legaanin virkaansa Germaniassa (Wells 2004, 83; Murdoch 2006, 51).

Varuksella oli komennossaan yhteensä viisi legioonaa, joista XVII, XVIII ja XIX olivat hänen suorassa komennossaan Weserillä. Kaksi muuta legioonaa, I ja V, olivat legaatti **Asprenasin** komennossa etelämpänä. Apujoukot (*auxilia*) mukaan luettuna Varuksella

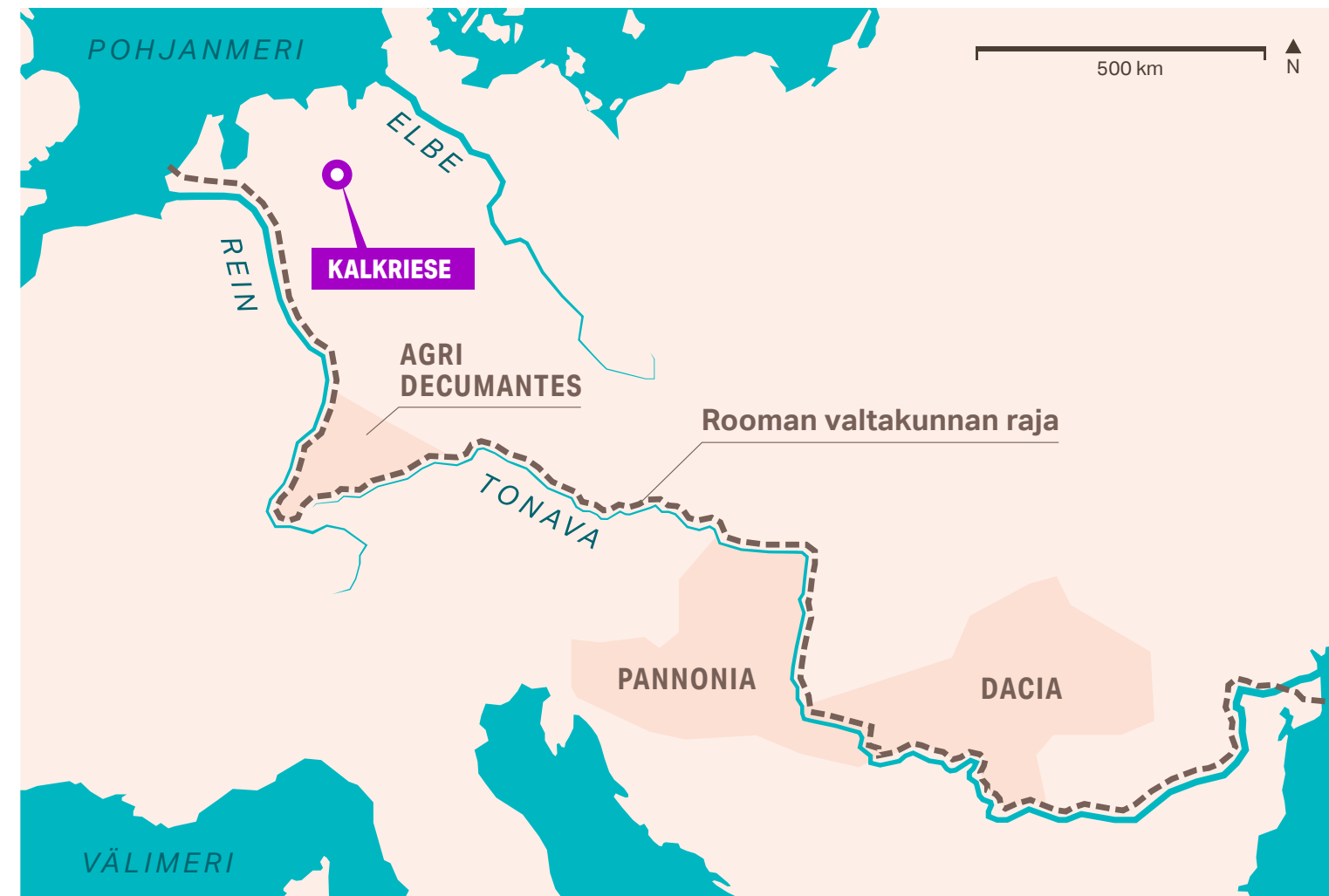
oli komennossaan kaikkiaan ehkä 60 000 miestä. (Dreyer 2014, 18–20; Murdoch 2006, 65.)

Heti virkaan astuttuaan Varus alkoi kerätä kollegansa kanssa ankaralla kädellä veroja alistetuilta germaaniheimoilta. Myös roomalaista oikeutta ja siihen kuuluneita rangaistuksia, kuten ristiinnaulitsemista, sovellettiin alueella brutaalisti ja häikäilemättömästi. Molemmat seikat aiheuttivat suurta tyytymättömyyttä germaaneissa, jotka mielsivät historioitsija **Cassius Dion** (Dion Kassios, 155–235 jKr.) mukaan itsensä nyt enemmän roomalaisten orjiksi kuin ystäviksi. (Cass. Dio 56,18,3.)

Varus aliarvioi pahasti germaaneissa aiheuttamaansa tyytymättömyyttä, ja germaanit nousivat lopulta kapinaan vuonna 9 jKr.

LUOTETTU PETTÄÄ LUOTTAMUKSEN

Germaanien kapinan tärkein henkilö oli kheruskien germaaniheimon aatelistoon kuulunut **Arminius**, joka oli syntynyt vuosien 19–17 eKr. välillä. Hän oli joutunut veljensä **Flavuksen** kanssa lapsena roomalaisten panttivangiksi Roomaan ja saanut



Rooman valtakunnan raja vuonna 14 jKr. mukaili Reiniä ja Tonavaa. Teutoburgin metsä sijaitsee noin sata kilometriä Kalkriesestä kaakkoon. Kartan lähde mukailen: Cunliffe, Barry 2001. *The Oxford Illustrated History of Prehistoric Europe*. Oxford: Oxford University Press.

siellä roomalaisen kasvatuksen, johon kuului muun muassa puhetaidon ja latinan kielten opetusta.

Vartuttuaan Arminius johti apujoukkoja Tiberiuksen alaisuudessa, kun tämä johti Pannonian kapinan kukistamiseen tähdänneitä sotatoimia vuosina 6–9 jKr. Vuoden 8 jKr. tienoilla Arminius oleskeli Varuksen ja germaanien välisenä yhteismiehenä Rei-

nin varrella Xantenissa (Vetera). Ansoistaan hän sai Rooman kansalaisoikeudet, ritarin arvon (*equus*) ja nimityksen apujoukkojen prefektiksi.

Arminius nautti Varuksen suurta luottamusta. Vuoden 30 tienoilla jKr. tapahtumista kirjoittaneen **Velleius Paterculuksen** mukaan luottamusta ei horjuttanut edes se, että Varuksen appi **Segestes** varoitti va-

Varus teki neljäntenä päivänä itsemurhan havaittuaan, ettei pakotietä tai selviytymiskeinoa enää ollut.

kavasti Varusta Arminiuksen petturuudesta ennen tuhoisia taisteluja vuoden 9 syksyllä (Vell. Pat. 2,118,4; Dreyer 2014, 10–13; Murdoch 2006, 100).

On ilmeistä, että nimenomaan tyytymättömyys Varuksen brutaaliin toimintaan johti lopulta siihen, että Arminus kääntyi roomalaisia isäntiään vastaan ja asettui kapinallisuuden johtoon. Kyllästyneenä Varuksen harjoittamaan politiikkaan Arminius ryhtyi salaisesti juonimaan kapinaa keväällä tai kesällä vuonna 9.

Kapinaan osallistuivat alussa germaaniheimoista ainakin kheruskit, brukterit ja marsit mutta loppuvaiheessa todennäköisesti useimmat Germanian heimoista (Murdoch 2006, 106). Germaaniensa kapinan hetki oli hyvin valittu. Rooman armeijan pääosat, 15 legioonaa apujoukkoineen olivat yhä kukistamassa Pannoniassa vuonna 6 jKr. alkanutta suurta kapinaa (Suet. Tiberius 16,2; Dreyer 2014, 22–24).

KATASTROFI: CLADES VARIANA

Varuksen ja germaaniensa välistä taistelua on kutsuttu oletetun taistelupaikan mukaan

Teutoburgin metsän taisteluksi. Antiikin aikana Varuksen kärsimää tappiota kutsuttiin termillä *Clades variana*. Saksalaisessa kirjallisuudessa se on saanut nimen *Varusschlacht* eli ”Varuksen taistelu”.

Rooman armeijassa palveltuaan Arminius tiesi, kuinka Rooman armeija taisteli. Germaaneilla ei ollut mahdollisuuksia säännöllisessä kenttätaistelussa Rooman raskaasti varustettuja legioonia vastaan. Niinpä Arminius valitsi taktiikan, jossa marssikolonnsa eteneviä roomalaisia vastaan iskettiin yhä uudelleen ja uudelleen ennalta valmistelluista väijytysasemista pisto- ja sissihyökkäyksillä (Cass. Dio 56,18–24; Dreyer 2014, 29).

Roomalaisten marssikolonna, jossa oli ilmeisesti 20 000–22 000 henkeä, oli ehkä 15 kilometriä pitkä. Siinä oli legioonalaisten lisäksi orjia ja siviilejä sekä mahtava kuormasto vetoeläimineen. Varuksen marssireitti kulki ilmeisesti Weserin varrella ja Eggekammin vuoriston itäpuolella sijainneesta kesäleiristä kohti luoteessa sijainnutta talvi-leiriä, joka oli Reinillä, ilmeisesti Xantenissa (Dreyer 2014, 33, 62).

Jossain vaiheessa luottamusta nauttinut Arminius, joka johti tiedustelua, irtautui

marssikolonnasta ja liittyi apujoukkoineen kolonnaa ahdisteleviin germaaneihin. Umpikujaan joutuneiden ja jo heikentyneiden roomalaisten komentaja Varus teki neljäntenä päivänä itsemurhan havaittuaan, ettei pakotietä tai selviytymiskeinoa enää ollut (Cass. Dio 56,21,3).

Roomalaisten taistelumoraali heikkeni Varuksen teon jälkeen ratkaisevasti. Pieni osa roomalaisista antautui ja loput teurastettiin armotta. Armeijan mukana kulkeneet naiset ja lapset todennäköisesti säästettiin (Dreyer 2014, 59). Vain pieni joukko Varuksen legioonalaisista pääsi pakoon Reinille kertomaan katastrofista.

Kaatuneiden roomalaisten määräksi on arvioitu kaikkiaan 15 000 miestä. Germaaneiden tappioista ei ole tietoa.

TAPPION SEURAUKSENA GERMANIAN TAVOITTELUSTA LUOVUTTIIN

Keisari Augustus sai tietää melkein heti Varuksen legioonien tuhoutumisesta. Rooma oli parhaillaan valmistautumassa juhlimaan Pannonian kapinan kukistamista, kun tieto katastrofista Germaniassa saavutti Rooman.

Augustukselle Varuksen tappio oli hirvittävä isku. Hän antoi partansa ja tukkansa kasvaa kuukausien ajan. Hänen kerrotaan vaellelleen palatsissaan järkyttyneenä, hakanneen päätään huoneensa oviin ja huudelleen yhä uudelleen ja uudelleen: ”Varus, anna takaisin legioonani!” Augustus julisti jopa Rooman kaupunkiin hätätilan. (Suet. Aug. 23,2.)

Tiberius, joka oli juuri kukistanut Pannonian kapinan, lähetettiin Reinille selvittämään tilannetta. Hän viipyi Germanian raja-alueella kolme vuotta. **Suetoniuksen** mukaan Tiberius selitti, että Varuksen tappio johtui tämän harkitsemattomuudesta ja huolimattomuudesta sotapäällikkönä. Hän ei ryhtynyt itse mihinkään hankkimatta ensin toimilleen upseereista koostuvan neuvotelukuntansa hyväksyntää. (Suet. Tiberius.)

Augustus piti Varusta syypäänä Germanian poliittikkansa epäonnistumiseen. Jotta Rooman kunnia voitaisiin palauttaa, roomalaiset tekivät vuosina 14–16 useita kosto- ja rankaisuretkiä Germaniaan sotapäällikkö **Germanikuksen** (15/16 eKr.–19 jKr.) johdolla. Germanicus oli vuonna 9 eKr. kuolleen Druksen poika.

Historioitsija **Publius Cornelius Tacituksen** (noin 55–120 jKr.) mukaan Germanicus voitti Arminiuksen Idistavison taistelussa ja pian sen jälkeen toisessakin taistelussa Weserin varrella vuonna 16. Hän ei kuitenkaan pystynyt kukistamaan Arminiusta lopullisesti. (Tac. Ann. 2,11–22.)



KUVAN LÄHDE: ALAMY

Lionel Royer (1852–1926) maalauksessa Germanicus ratsastaa todistamaan Varuksen taistelun tuhoja.

Keisariksi nousseen Tiberiuksen (14–37 jKr.) käskystä sotatoimet lopetettiin vuonna 16 ja roomalaiset vetäytyivät Reinille. Tiberius oli itse taistellut alueella ja tulkitsi tilannetta niin, ettei Germaniaa voinut hallita. Hän päätti 28 vuotta kestäneet turhiksi osoittautuneet sotaretket. (Cunliffe 2001, 430.)

Kun roomalaiset luopuivat Germanian valtauksista, rajan siirtäminen Elbelle jäi haaveeksi. Vain Reinin ja Tonavan välinen hedelmällinen maa-alue Agri Decumates liitettiin vuonna 83 jKr. pysyvästi Rooman alueisiin.

Agri Decumatesia suojaamaan rakennettiin joukko linnakkeita ja linnoituksia legioonille ja apujoukoille sekä vartiotorneja. Osa rajasta vallitettiin. Tukikohdat yhdistettiin toisiinsa tieverkolla (Heikura 2017, 44). Rajoitetut sotaretket valtaamatta jääneeseen Suur-Germaniaan tähtäsivät lähinnä Agri Decumates -alueen suojaamiseen (Heikura 2017, 44).

Vuonna 45 roomalaiset tekivät Ala-Germanian legaatin **Gnaeus Domitius Corbulon** (k. 67 jKr.) johdolla menestyksekkään sota-

Kun roomalaiset luopuivat Germanian valtauksista, rajan siirtäminen Elbelle jäi haaveeksi.

retken friisien asuttamalle alueelle, joka sijaitsee nykyisissä Alankomaissa. Se ei kuitenkaan näytä johtaneen pysyvään valloitukseen (Tac. ann. 11,19–20; 13,54; Lewick 1985, 154–155; Thompson 1965, 104–; Goldsworthy 2006, 322–324).

Vuosina 166–180 käytiin markomannisotia, jotka suuntautuivat nykyisen Tšekin ja Slovakian alueelle. Rooma kuitenkin luopui valloitetuista alueista vuonna 180 (Komoróczy 2009; Heikura 2017, 44). Viimeinen suuri hyökkäysoperaatio syväälle Germaniaan tehtiin vuonna 235. Se saattoi ulottua jopa Elbelle saakka. Tämän jälkeen Rooma oli pysyvästi puolustuksessa (Heikura 2017).

Arminius, jonka toiminta koitui Rooman joukkojen kohtaloksi, murhattiin myöhemmin vuosien 19–21 välillä, kun hän tavoitteli itselleen kuninkuutta. Tacituksen mukaan vapautta rakastavat germaanit nousivat häntä vastaan kapinaan, ja hän kukistui lopulta omien sukulaistensa juonittelujen uhrina. Kuollessaan hän oli 37-vuotias (Tac. ann. 2,88).

Tacitus tarjoaa mielenkiintoisen jälkiluvun Arminiuksen tarinaan. Arminiuksen veli Flavius oli nimittäin pysynyt koko ajan Roomalle

uskollisena. Roomalaiset istuttivat vuonna 47 kheruskien kuninkaaksi hänen poikansa **Italicuksen**, joka oli syntynyt Roomassa ja siellä roomalaistunut (Tac. Ann. 11,16–17). Kheruskien aluetta ei kuitenkaan liitetty Roomaan.

KALKRIESEN TAISTELUPAIKKA?

Vuosisatojen aikana teorioita siitä, missä roomalaisten ja germaanien väliset ratkaisevat taistelut, on kertynyt yli 700. Ne perustuivat pääasiassa antiikin kirjallisiin lähteisiin.

Aiheesta on kiistelty siitä lähtien, kun antiikin ajan historioitsijan Cornelius Tacituksen teokset *Germania* ja *Annales* julkaistiin: edellinen Venetsiassa vuonna 1470 ja jälkimmäisen kuusi ensimmäistä kirjaa vuonna 1515. Tacitus käyttää taistelupaikasta ilmaisua *Teutoburgiensi saltu*, ”Teutoburgin metsässä”. Tämän perusteella on katsottu, että Varuksen taistelu käytiin metsäisessä maastossa (Tac. ann. 1,60). Lause on voitu kuitenkin tulkita väärin. Se voidaan käänntää myös ”Teutoburgin solassa” (Murdoch 2006, 14–15, 111). *Saltushan* voi tarkoittaa metsämaan ohella myös vuorisolaa.

Kertyneistä taistelupaikkaa koskevista teorioista on muodostettavissa neljä pääryhmää. Pohjoisteorian mukaan taistelupaikka olisi ollut Wiehengebirges-vuoriston ja Wesergebirges-vuoriston pohjoisreunalla, Osnabrückistä pohjoiseen tai koilliseen. Toisen teorian mukaan taistelupaikka oli nykyisessä Teutoburgin metsässä tai jossain Teutoburgin metsän ja Weserin välillä. Kolmannen teorian mukaan taistelupaikka olisi ollut Teutoburgin metsän länsipuolella. Neljäs teoria on taas sijoittanut taistelupaikan vuorialueelle eteläosaan Münsterlandia (Dreyer 2014, 48–49; Wolters 2009, 150–156; Winkelmann 1983; von Petrikovits 1966).

Keskustelu Varuksen legioonien käymästä taistelupaikasta nousi uudelle tasolle, kun vuonna 1987 eläkkeellä ollut brittiläinen majuri ja vanhoista rahoista kiinnostunut amatööriarkeologi **Tony Clunn** löysi metallinpaljastimellaan Rooman vallan aikaisen taistelupaikan, joka sijaitsee 16 kilometriä Osnabrückistä pohjoiseen. Kaivausten edistyessä monet tutkijat alkoivat pitää sitä paikkana, jossa Varuksen legioonat kohtasivat loppunsa vuonna 9 jKr.

Tosin saksalainen historioitsija **Theodor Mommsen** (1817–1903) oli paikalla tehtyjen kolikkolöytöjen perusteella jo vuonna 1885 ollut sitä mieltä, että Varus kävi taistelunsa Kalkriesessä (Wolters 2009, 157). Mommsenin teoriaa ei silloin hyväksytty, koska löytyneet kolikot olivat kulta- ja hopearahoja

eikä paikalta löytynyt sotilaiden yleensä käyttämiä pikkurahoja eli pronssikolikoita (Dreyer 2014, 49). Mommsenin vanha teoria johdatti kuitenkin myöhemmin samalle paikalle Clunnin.

Clunnin jälkeen alueella on tehty runsaasti arkeologisia löytöjä. Vuoteen 2014 mennessä yksittäisiä löytöjä oli kertynyt jo lähes 5 000. Eniten löytöjä on tehty keskimäärin 120 metriä ympäristön yläpuolelle kohoavan Kalkrieser Berg -vuoren ja suuren suon (Grosses Moor) välissä olevan kapeikon Oberesch-nimisessä itäpäässä, jossa varhaisemman tutkimuksen mukaan olisi käyty ankarimmat taistelut.

Kalkriesen taistelupaikalta on löydetty lähes 2 000 roomalaista kolikkoa ja runsaasti roomalaisten sotilaiden varusteita: veitsiä, keihäänkärkiä, metallisia vyönsolkia, sormuksia, vaateneuloja sekä taidokas paraateissa käytetty kasvomaski. Myös ihmisten ja eläinten luita on kaivettu esiin paikalla olevista haudoista. Ihmisten luita on tutkittu, ja ne on todettu Välimeren alueelta kotoisilleiden keski-ikäisten miesten luiksi. Miehet ovat tutkimusten mukaan kuolleet taistelussa saamiinsa kuolettaviin iskuihin (katso Dreyer 2014, 59; Wolters 2009, 160–161).

Löydösten perusteella monet tutkijat ovat tulkinneet, että varsinainen ratkaisutaistelu, jossa Varuksen kolme legioonaa tuhoutuivat lähes täydellisesti, tapahtui täällä paikalla (katso Wells 2004; Murdoch 2006). Erlange-

nin yliopiston professori **Boris Dreyer**in tutkimuksen mukaan Kalkriesessä paikalla käyty taistelu oli kuitenkin vain osa yhteenottojen sarjaa, joka käytiin Varuksen legioonien ja germaanien välillä Varuksen marssireitillä. Dreyerin mukaan Varus aloitti marssinsa Eggekamm-vuoriston itäpuolelta, Detmoldin läheisyydestä (Dreyer 2014, 33, 62). Kalkriesessä jo useissa yhteenotoissa heikentyneet legioonien jäänteet kohtasivat loppunsa.

On esitetty myös toinen eriävä tulkinta. Sen mukaan Kalkriese on pikemminkin paikka, jossa roomalaisen sotapäällikön **Aulus Caecina Severuksen** joukot ottivat yhteen germaanien kanssa kuusi vuotta myöhemmin, vuonna 15 jKr. (katso Dreyer 2014, 49–; Zehren 2022). Tämä taistelu tunnetaan pitkien siltojen taisteluna (*pontes longi*), ja se käytiin avaralla suoalueella, jonne roomalaisen **Lucius Domitius Ahenobarbus** oli ra-



Nykyään katsotaan, että roomalaisten ja germaanien välinen ratkaiseva taistelu käytiin todennäköisesti Kalkriesessä. Paikalla sijaitsee nykyään museo ja puisto.

Kussakin roomalaisessa legioonassa sen metalliesineitä ja aseita korjattiin ja työstettiin uudelleen niiden omissa pajoissa.

kennuttanut viitisentoista vuotta aikaisemmin kapean pitkostien. Myös pitkien siltojen taistelu oli hyvin verinen, ja roomalaisten sotatoimia tuolloin Germaniassa johtaneen Germanicuksen alikomentaja **Caecina** selvisi siitä täpärästi (Tac. ann. 1,63–68).

Arkeologiset kaivaukset ovat osoittaneet, että taistelupaikkaa ympäröivästä maaseudusta huomattava osa on ollut ajanlaskun alussa maanviljelysaluetta. Metsiä on ollut suhteellisen vähän. Germania ei ole ollut myöskään kokonaisuutena tuohon aikaan niin vahvasti synkkien tiheiden metsien peitossa kuin Tacitus kertoo (katso Tac. Germania). Nykyään katsotaan, että vain 30 prosenttia pinta-alasta olisi ollut metsän peitossa.

METALLIANALYYSISTA RATKAISU KIISTAAN?

Arkeologisten löytöjen perusteella on varmaa, että Kalkriesessä ovat ottaneet yhteen roomalaiset legioonalaiset ja germaanijoukot. Niiden perusteella ei kuitenkaan ole voitu varmistaa, onko tapahtumapaikalla käyty Varuksen legioonien vai Caecinan kuusi vuotta myöhemmin käymästä taistelusta. Kummas-ta on kyse?

Viime vuonna julkistettu metallianalyysitutkimus näyttää tuovan kysymykseen selvyden. Sen tulosten perusteella näyttää hyvin todennäköiseltä, että nimenomaan Varuksen legioonat olivat taistelun roomalainen osapuoli ja että legioonien tuhoon johtanut lopputaistelu käytiin Kalkriesessä.

Uusi tutkimus perustui aikaisemmin jo Britteinsaarilla tehtyyn havaintoon, jonka mukaan kussakin roomalaisessa legioonassa sen metalliesineitä ja aseita korjattiin ja työstettiin uudelleen niiden omissa pajoissa. Legioonalle syntyi näin legioonalle tyypillinen metallurginen ”sormenjälki”, jonka perusteella se voidaan erottaa muista legioonista.

Bochumin Bergbau-Museumien kemisti **Annika Diekmann** toteutti metallianalyysin, jossa tutkittiin 550 pronssi- ja messinkiesineistä otettua näytettä erityisesti massaspektrometrin avulla. Näytteet otettiin Kalkriesestä löydettyjen esineiden lisäksi Dangstettestä ja Halternista löydettyistä metalliesineistä.

Tutkimus kohdistui XIX legioonaan, jonka tiedetään olleen Dangstetessä mutta myös Halternissa ennen Teutoburgin taistelua. Näytteitä otettiin myös niistä esineistä, jot-

ka liittyivät Germanicuksen sotaretkien jäljiltä löydettyihin metalliesineisiin. Yhteensä analyysissä otettiin näytteitä seitsemästä eri paikasta löydetystä esineestä, joista neljä liittyy Germanicuksen sotaretkiin ja kaksi Varuksen legioonien oleskelupaikkoihin. Seitsemäs paikka oli Kalkriese.

Tuloksena oli, että Kalkriesen pronssisten ja messinkisten metalliesineiden hivenalkuaineista saatu kemiallinen tunnusmerkki oli merkittävästi yhteneväinen Dangstetten näytteistä saadun analyysituloksen kanssa. Merkittävää yhteneväisyyttä oli myös Halternin esineistä otettujen näytteiden kanssa. Metallurginen sormenjälki erosi sen sijaan selkeästi Germanicuksen legioonien oleskelupaikoista peräisin olleista esineistä saadun tuloksen kanssa.

Tutkimus viittaa vahvasti siihen, että Varuksen sotajoukkoon kuulunut XIX legioona on ollut mukana Kalkriesessä tapahtuneessa taistelussa ja että Kalkriesen taistelupaikka on mitä todennäköisimmin se paikka, jossa Varuksen kolme legioonaa kohtasivat lopunsa syksyllä 9 jKr. Pitkien siltojen taistelusta ei ole kysymys. Kaikille tutkimuksessa mukana olleille on kuitenkin selvää että lisätutkimuksia edelleen tarvitaan.

—
Pekka T. Heikura on filosofian lisensiaatti ja tietokirjailija.

LÄHTEET

- Dio Cassius Cocceianus (Cass. Dio) 1977. Historia Romana. In nine volumes. The Loeb Classical Library. Kään. E. Gary. New York: William Heinemann.
- Paterculus, Gaius Velleius (Vell. Pat.) 1982. Historia Romana. Histoire romaine, T 2, Livre 2. Velleius Paterculus: texte établi et traduit par Joseph Hellegouarc’h. Collection des universités de France. Pariisi: Le belles lettres.
- Suetonius, Tranquillus Gaius 1950–1951. Opera. Kään. J. C. Rolfe. Cambridge, Mass. & London.
- Suetonius, Tranquillus Gaius (Suet.) 1999. Vitae Caesarum. Rooman keisarien elämäkertoja. Suom. J. A. Hollo. Helsinki: WSOY.
- Tacitus, P. Cornelius 2018. Germania. Suom. T. Pekkanen. Helsinki: Gaudeamus.
- Tacitus, P. Cornelius, Annales (Tac. ann.) 1990. Keisarillisen Rooman historia. Suom. I. Kajanto. Helsinki: WSOY.

KIRJALLISUUS

- Altundas, L. 2022. Metall signature of Roman 19th Legion identified at Teutoburg battle site that shook Rome in AD9. Arkeonews 5.12.2022. <https://arkeonews.net/metal-signature-of-roman-19th-legion-identified-at-teutoburg-battle-site-that-shook-rome-in-ad9>. Viitattu 22.8.2023.
- Castrén, P. ja Pietilä-Castrén, L. 2000. Antiikin käsikirja. Helsinki: Otava.
- Cunliffe, B. 2001. The Oxford Illustrated History of Prehistoric Europe. Oxford: Oxford University Press.
- Flöring, Caroline 2022. Abschluss von Forschungsprojekt zu Varusschlacht. Bergbaumuseum.de 16.11.2022. <https://www.bergbaumuseum.de/news-detailseite/abschluss-von-forschungsprojekt-zu-varusschlacht>. Viitattu 22.8.2023.
- Dreyer, B. 2014. Orte der Varuskatastrophe. Der historisch-archäologische Führer. Darmstadt: wbg Theiss.
- Goldsworthy, A. 2006. Rooman puolesta. Sotilaat, jotka loivat Rooman valtakunnan. Suom. H. Tiilikainen. Jyväskylä: Ajatus Kirjat.
- Goldsworthy, A. 2005. Rooman sotilasmahti. Armeija, joka loi historian mahtavimman imperiumin. Suom. P. Tuomisto. Hämeenlinna: Karisto.
- Heikura, P. T. 2017. Harzhornin taistelu ja Maximinus Thraxin Germanian sotaretki. Tieteessä tapahtuu 35 (3), 44–47. <https://journal.fi/tt/article/view/63458>
- Jungblut, P. 2022. Metall-Analyse bestätigt. Varusschlacht fand in Kalkriese statt. Br24 Kultur 16.11.2022. <https://www.br.de/nachrichten/kultur/metall-analyse-bestaetigt-varusschlacht-fand-in-kalkriese-statt,TNM5KQr>. Viitattu 22.8.2023.
- Komoróczy, B. 2009. Marcomannia. Der Militärschlag gegen die Markomannen und Quaden. Ein archäologischer Survey. Teoksessa Jahre Varusschlacht-Konflikt, 114–125. Kalkriese: Ausstellungskatalog Kalkriese.
- Lehmann, G. A. ja Wiegels, R. (toim.) 2015. Über die Alpen und über den Rhein... Beiträge zu den Anfängen und Verlauf der römischen Expansion nach Mitteleuropa. Abhandlungen

- der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Neue Folge, Band 37.
- Lehmann, G. A. 2011. Imperium und Barbaricum. Neue Befunde und Erkenntnisse zu den römisch-germanischen Auseinandersetzungen im nordwestdeutschen Raum – von der augusteischen Okkupationsphase bis zum Germanienzug des Maximinus Thrax (235 n. Chr.). Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Lehmann, G. A. 2007. Römische Präsenz und Herrschaft im Germanien der augusteischen Zeit. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht cop.
- Lewick, B. 1985. The Government of the Roman Empire. A Sourcebook. Lontoo: Croom Helm.
- Murdoch, A. 2006. Rome's Greatest Defeat. Massacre in the Teutoburg Forest. Stroud: Sutton Publishing.
- Thompson, E. A. 1965. The Early Germans. Oxford: Oxford University Press.
- Vieweg, M. 2022. Neue Hinweise auf den Ort der Varusschlacht. Wissenschaft.de, Damals.de 24.11.2022. <https://www.wissenschaft.de/geschichte-archaeologie/neue-hinweise-auf-den-ort-der-varusschlacht>. Viitattu 22.8.2023.
- von Petrikovits, H. 1966. Arminius. Bonner Jahrbücher Bd. 166, 175–193.
- Wells, P. S. 2004. The Battle that Stopped Rome. Emperor Augustus, Arminius, and the Slaughter of the Legions in the Teutoburg Forest. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Wells, P. S. 2004. Teutoburgerskogen. Slaget som stoppade Rom. Kään. H. O. Sjöström. Tukholma: Norstedts.
- Winkelmann, W. 1983. 700 Theorien. Doch keine führt zum Schlachtfeld. Westfalenspiegel 32, 41–46.
- Wolters, R. 2009. Die Schlacht im Teutoburger Wald. 2., durchgesehene Auflage. München: C. H. Beck.
- Zehren, M. 2022. Der Fingerabdruck des Varus. Westfalenspiegel 21.07.2022. <https://www.westfalenspiegel.de/der-fingerabdruck-des-varus>. Viitattu 22.8.2023.